

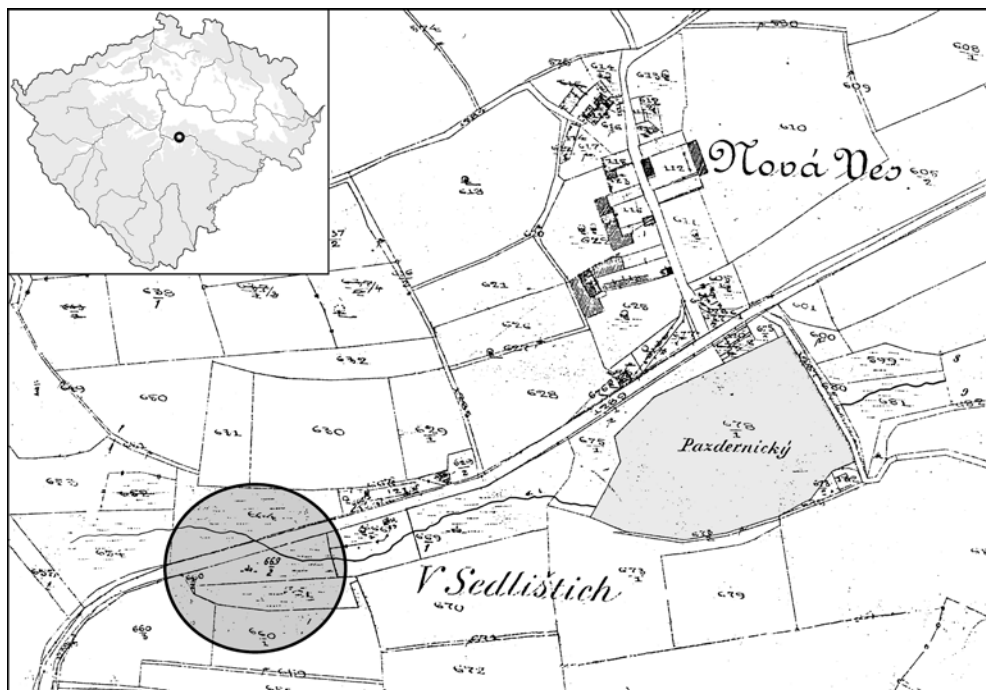
MLADOBRONZOVÝ DEPOT (?) Z PYŠEL, OKR. BENEŠOV

MICHAL ERNÉE – LUBOR SMEJTEK

1. Nálezové okolnosti

Na území Čech je řada oblastí i lokalit, ve kterých by nález depotu bronzových předmětů nebyl ničím překvapivý ani výjimečný. K nim ale určitě nepatří posázavské městečko Pyšely, ležící ca 10 km severně od Benešova. Přesto tu došlo v 90. letech 20. století k nálezu kolekce celkem deseti bronzových předmětů – nástrojů, šperků i zbraní, které můžeme interpretovat jako nejspíše část depotu z mladší doby bronzové. Analýze kolekce a jejích nálezových okolností je věnován tento článek.

K nálezu několika bronzových předmětů došlo koncem 90. let 20. století na k.ú. Pyšely v poloze V Sedlišťích, poblíž Senohrabské (dnes Ladovy) ulice, bezprostředně za pravotočivou zatáčkou ve směru k osadě Nová Ves, SV od polohy V Selišťích (dříve V sedlišťích). Naleziště leží zhruba 400–500 m SV od středu městečka Pyšely, v okolí parcel ppč. 653/1, 653/2, 661 a 690/4 (okruh o průměru cca 75 m kolem bodu ZM 13-31-21, 173 V, 55 J), na mírném, k S–SZ orientovaném svahu, v nadmořské

Obr. 1a. Pyšely, okr. Benešov. Poloha lokality na mapě Čech; prostor nálezu souboru bronzových předmětů v okolí dnešní Ladovy ulice mezi městečkem Pyšely a osadou Nová Ves na mapě z 19. století. Kresba M. Ernée.
Abb. 1a. Pyšely, Kr. Benešov. Lage der Fundstelle auf der Karte Böhmens; Fundort der Bronzegegenstände in der Umgebung der heutigen Ladova Straße zwischen Pyšely und Nová Ves auf der Karte aus dem 19. Jh. Zeichnung M. Ernée.

výšce přibližně 360 m. Lokalita se rozkládá v pramenné pánvi vodoteče, živící dnes Pazdernický rybník a vtékající pod ním ze západní (pravé) strany do Pětihostského potoka, pravobřežního to přítoku Sázavy, vzdálené od plochy nálezu asi 2,7 km JV i JZ směrem (*obr. 1a, 1b*).

Při vizuální prohlídce hald zeminy, navršených v okolí tehdejší Senohrabské ulice v souvislosti se zde probíhající výstavbou inženýrských sítí, objevil majitel několika okolních pozemků pan Dr. I. Koudelka z Pyšel (jemu patří i naše poděkování za poskytnutí nálezů ke zpracování a publikaci) bronzovou sekeru se středovými laloky (*obr. 2*). Během následného prokátrování materiálu z hald se pak kromě dalších 9 předmětů z doby bronzové (*obr. 3-5*) našlo i několik artefaktů novověkého stáří (křesadlo, přezky ...), které snad můžeme spojit s pobytem Fridricha Falckého a jeho doprovodu na zdejším zámku nedlouho před bělohorskou bitvou, 28. září 1620 (*Vitanovský 2006, 23-24*).

I když leží Pyšely v relativně velké nadmořské výšce kolem 370 m a v nepříliš úrodné krajině, nejsou archeologicky zcela neznámé. Jistě nepřekvapí vrcholně ani raně středověké nálezy v jádru obce a v areálu zdejšího zámku (*Nechvátal 1966; Srnská 1997; táž 2009a*) nebo na okolních polích (*Srnská 2009d*). Koncentrace mlado- až pozdněhradištní keramiky byla zjištěna opakovaně v letech 1990–1991 P. Vařekou v poloze V Sedlišťích (*obr. 1b:C; Vařeka 1995; týž 1998*), odkud pocházejí i naše bronzky. Na pyšelském katastru najdeme ale překvapivě i několik poloh s nálezy neolitické broušené industrie. Ojedinelé předměty pocházejí z poloh Za Vráží, JZ od obce (*Srnská 2009c*) a V Sedlišťích (*obr. 1b:D; Srnská 2009e*), větší kolekce, včetně vývrtek, dokládající možná místní výrobu, pak z polohy Loreta (*obr. 1b:E; Srnská 2009b*).

Z našeho pohledu je jistě nejzajímavější poloha V Sedlišťích, s patrně dlouhou sídelní kontinuítou, jejímž dokladem se zdá být i přezívající pomístní název. Zdejší obyvatelé lákala jistě příhodná poloha v pramenné pánvi s vodním zdrojem. Na mapě z 19. století je dobře patrný jak průběh toku horní části vodoteče, tak okolní v té době patrně podmáčený terén (*obr. 1a*).

Posledním předmětem pravěkého stáří, byť nedochovaným, který považujeme za vhodné v této souvislosti zmínit, je údajný nález „velké“ bronzové sekery při výstavbě tenisového kurtu ve V části ppč. 630/1, poněkud severněji od plochy s nálezy pojednáványými v tomto článku (*obr. 1b:B; ústní sdělení Dr. I. Koudelky*).

2. Popis bronzových předmětů

1. Bronzová sekera, lehce projmutá v místě středových nedovřených laloků, s mírně lištovitě zesilenou spodní částí a nepatrným náznakem lištovitěho zesílení týlové partie. Břit je ostrý a lehce obloukovitý, tyl mírně konkávní. Většina povrchu je pokryta hrubou, světle zelenou patinou. D. 175 mm; váha 563,5 g (*obr. 2:1*).

2. Bronzová sekerka s oválným, prstencovitě zesíleným okrajem tuleje, z něhož vybíhá kořen nedochovaného ouška. Tělo sekerky je oboustranně plasticky zdobeno větvicím se žebírkem ve tvaru Y, které po stranách lemují dvojice mírně prohnutých žebírek. Břit je ostrý a lehce obloukovitý. Na bocích sekerky jsou dobře patrné místy roztepané švy po odlévání, táhnoucí se od ostří až k ústí tulejky. Z něho vybíhá malý nálietek, který je nejspíše pozůstatkem výrobního procesu, stejně jako malý oválný otvor pod prstencovitým zesílením (důsledek centrování a fixace jádra?). Z dochovaného kořene ouška není zřejmé, zda bylo později odlomeno, či k jeho odlití vůbec nedošlo. Povrch je většinou pokryt tmavou, šedo zelenou patinou, místy pak světlejšími a hrubšími korozními produkty. D. 87,4 mm; váha 206,1 g (*obr. 3:1*).

3. Bronzový listovitý hrot šípu s výrazným středovým žebrem a tulejkou, z níž vybíhá „zpětný háček“, resp. neodstraněná část nálitku z vtokového žlábků. Tulejka je kolmo k rovině listu na jeho bázi široce oboustranně proděravěna, což patrně nebyl záměr, neboť to značně snižuje pevnost a odolnost hrotu proti zlomení v těchto místech. Otvory zřejmě souvisejí s technologií odlévání, konkrétně s fixováním a centrováním jádra tulejky. Velmi lehce prohnutý hrot šípu je částečně pokryt odlupující se hrubší žlutozelenou patinou. D. 41,2 mm; váha 3,5 g (*obr. 3:2*).

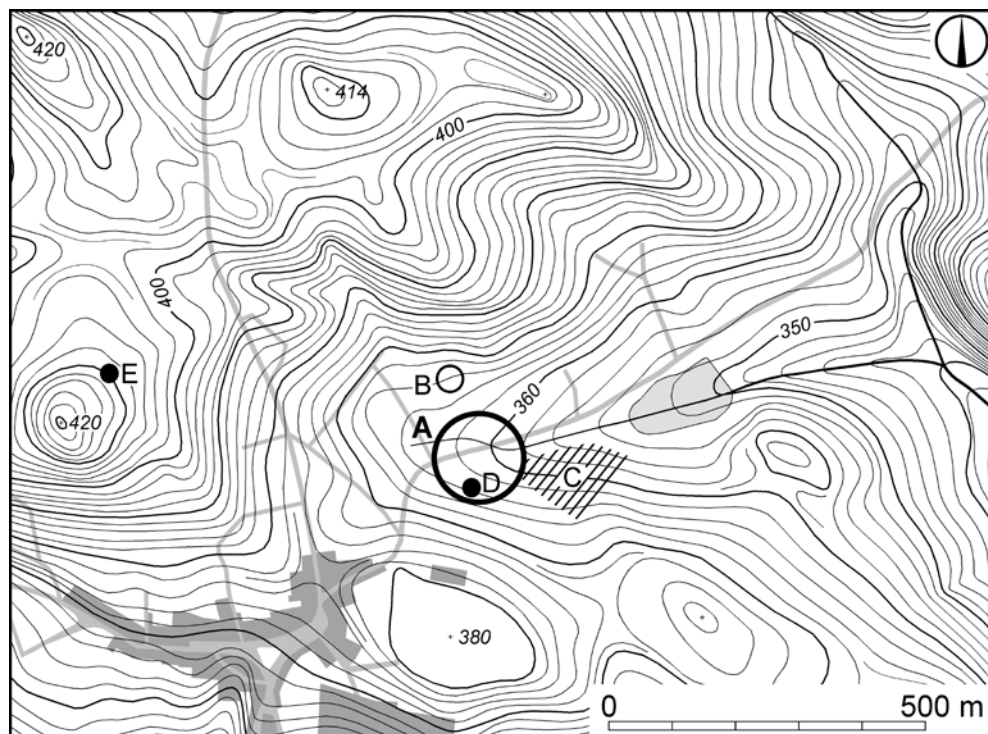
4. Bronzový trojúhelníkový hrot šípu s tulejkou, u jejíhož částečně poškozeného ústí je nálietek po odlévání. Špička hrotu je mírně prohnutá a vlasová příčná trhlínka naznačuje, že k tomu došlo v souvislosti se střelbou,

resp. při snaze „vyviklat“ šíp, zabodnutý do nějakého pevného materiálu (dřeva?). Zahnutý je i konec jednoho z „křídélek“, avšak zda k tomuto defektu došlo v souvislosti s užíváním šípu, nebo až druhotně, nelze rozhodnout. Povrch hrotu je pokryt tmavě zelenou patinou. D. 38,8 mm; váha 4,0 g (obr. 4:3).

5. Bronzový srp s lehce u hrotu prohnutou čepelí, jejíž žebrovitě zesílený hřbet je v místech plynulého přechodu do řapu opatřen bočním výčnělkem. Pod hřbetem čepel se táhne další průběžné žebro, které pak tvoří středové žebro řapu. Vnitřní žebrovitě zesílení řapu se k němu připojuje nad úrovní bočního výčnělku. Vnější žebro řapu má jen slabé náznaky přesekávání. Ostří srpů je částečně nepravidelné, ale ostré. Povrch je pokryt převážně tmavozelenou patinou. Délka tělivity 159,4 mm; výška oblouku 69,2 mm; váha 86,8 g (obr. 4:4) – ke způsobu měření srpů cf. *Primas 1986, Abb. 2*.

6. Bronzová jehlice s poškozenou, nepravidelně tvarovanou „hřebíkovitou hlavicí“, na jejíž spodní straně je patrný šev po odlévání do dvoudílné formy, která však zřejmě měla vypracovaný negativ pouze na jedné polovině. Vtokový otvor byl nejspíše v místě „hlavice“, kde se při lití vytvořil náledek, následně roztepaný do nepravidelné plošky. Odlitá jehla původně půlkruhového profilu, jak je dobře vidět na krčku, pak byla kováním vytvarována, aby měla zhruba kruhový průřez. Povrch je tmavozeleně patinovaný. D. 276 mm; váha 17 g (obr. 4:1).

7. Bronzová jehlice s kyjovitou, mírně kuželovitě zakončenou hlavicí, zdobenou dvojicí čtyř hlubokých

Obr. 1b. Pyšely, okr. Benešov. Geomorfologický a hydrologický kontext nálezů, tm. šedě je vyznačena zástavba jádra městečka Pyšely, sv. šedě komunikační síť a plocha Pazdernického rybníka J od osady Nová Ves. A (velký kruh) – prostor nálezů souboru bronzových předmětů; B (malý kruh) – prostor údajného nálezů „velké“ bronzové sekery při výstavbě tenisového kurtu v 90. letech 20. století; C – (šrafovaná plocha) poloha V Sedlišťích s nálezem raně až vrcholně středověké keramiky; D – (černý bod) poloha V Sedlišťích, nález kamenné neolitické industrie; E – (černý bod) poloha Loreta, četné nálezů neolitické broušené industrie vč. vývrteků – snad stopy dílny. Kresba M. Ernée na podkladu ZM 13-31-21.

Abb. 1b. Pyšely, Kr. Benešov. Topographische Lage des Fundortes. A – Fundort der Bronzegegenstände; B – angeblicher Fundort eines „großen“ Bronzebeils in den 1990er Jahren; C – Funde früh- und hochmittelalterlicher Keramik; D – Funde neolithischer Steinartefakte; E – Funde neolithischer Steinartefakte, vielleicht mit Werkstattspuren. Zeichnung M. Ernée.

oběžných rýh, mezi nimiž se nachází hladké pole se třemi oběžnými pásy protichůdných, jemných šikmých rýžek. Jehla je mírně prohnutá a směrem ke špičce lehce zvlněná. Povrch je převážně tmavozeleně patinovaný. D. 144,8 mm; váha 40,4 g (obr. 4:2).

8. Bronzový náramek s částečně se překrývajícími zúženými konci, zhotovený z nepravidelně zploštělé tyčinky. Oba překrývající se konce jsou po obvodu na dvou úsecích zdobené protichůdně skloněnými šikmými rýžkami (jemnými záseky). Podobné svazky velmi špatně dochovaných šikmých rýžek jsou patrné ještě na dalších minimálně čtyřech místech na dosti ohlazeném obvodu náramku. Vyhlazený světlý kovový povrch je jen částečně kryt tmavě zelenou patinou. Max. vnější průměr 65,8 mm; váha 26,3 g (obr. 5:1).

9. Bronzový náramek s částečně se překrývajícími zúženými konci, zhotovený ze zploštělé tyčinky převážně oválného průřezu, beze stop jakékoliv ryté výzdoby. Kovový povrch je převážně pokryt hrubší tmavozelenou patinou. Max. vnější průměr 85,8 mm; váha 33,7 g (obr. 5:3).

10. Uzavřený bronzový náramek či kruh zhruba bikonvexního průřezu s dobře patrným zesílením v místě původního vtokového žlábků lící formy. Ten ústí do vnějšího obvodu kruhu, kde byl vzniklý náledek poměrně dobře zahlazen, přičemž s největší pravděpodobností pokračoval do dalšího negativu uvnitř kruhu. Na vnitřním obvodu kruhu však byl náledek odstraněn jen nedostatečně, takže zde zůstal znatelný výstupek. Kovový povrch je částečně pokryt tmavě zelenou patinou. Max. vnější průměr 64,6 mm; váha 29,9 g (obr. 5:2).

3. Datování a interpretace nálezů

Z výše uvedených nálezkových okolností vyplývá, že rozhodně nemáme co do činění s nějakým „nálezkovým celkem“, což ostatně ukazuje i jen letmý pohled na zachráněné bronzové artefakty, ale určitou společnou časovou linku, alespoň u určité části z nich, přece jenom vysledovat lze. Začneme proto rámcovou chronologickou analýzou tohoto „souboru“, abychom ověřili, které z deseti získaných bronzových předmětů, náležejících stoprocentně do období popelnicových polí, mohly potenciálně tvořit depot.

Zdaleka ne všechna bronzová industrie, a to platí bohužel bezvýtku i pro analyzovaný korpus z Pyšel, má však takovou vypovídací hodnotu, aby její výrobu bylo možné spolehlivě fixovat do relativně krátkého časového úseku, k čemuž se pak ještě jako další negativní faktor přidává jistě proměnlivá a nám neznámá délka užívání, či „obluby“ nebo jen „držení“, jednotlivých artefaktů před jejich definitivním vyřazením z kontextu živé kultury a archeologizací. Nejméně chronologicky průkaznými předměty z našeho souboru jsou hroty šípů, náramky a platí to i pro jehlici s nepravidelně roztepanou „hřebíkovitou hlavici“.

Určitá tvarová variabilita bronzových šipek s tulejkou postrádá jakoukoliv časovou korelaci a s oběma typy, zastoupenými v nálezech z Pyšel, se můžeme setkat v řadě variant prakticky od počátku střední doby bronzové až po závěr období popelnicových polí. Formálně typologicky lze oválně listovitý hrot s tulejkou (obr. 3:2) přiřadit k Říhovského základnímu tvaru A a trojúhelníkovitý hrot s tulejkou (obr. 4:3) k základnímu tvaru D (Říhovský 1996, 99-104, 110-114, Taf. 22:240-257, 23:284-300). Spíše než v depotech nalezneme bronzové hroty šípů mezi hrobovými milodary (Říhovský 1996, 2), ale můžeme se s nimi setkat i na sídlišťích (cf. např. Praha-Hostivař či Kněžves: *Smejtec v tisku*, tab. 334:7, 335:7, 337:11). V Čechách se bronzové šipky objevily pouze ve čtyřech depotech (Praha-Dejvice 1, Br C-D: 3 ks; Rýdeč, Br D – Ha A1: 1 ks; Liščin 5, Ha A2/B1: 3 ks; Hostomice 1, Ha A2/B1: 2 ks), přičemž další čtyři exempláře byly v celku Hostomice 2, který je spíše výbavou bohatého knížecího hrobu ze závěru doby bronzové (Ha B3), nežli depotem (Kytlicová 2007, 110, Taf. 39:9-11, 89:126, 113:B1-3, 128:A6-7, 148:9-12). Podobnou situaci zaznamenal M. Salaš (2005, 72) také na Moravě, kde registruje pouze sedm exemplářů bronzových šipek z celkem šesti depotů období popelnicových polí.

Náramky s překrývajícími se konci, ať už hladké (obr. 5:3) nebo zdobené šikmým rýhováním (obr. 5:1), také zrovna nepatří k chronologicky příliš citlivým předmětům, což lze říci i o litém nezdobeném uzavřeném náramku či kruhu (obr. 5:2). V hromadných nálezech z Čech se náramky

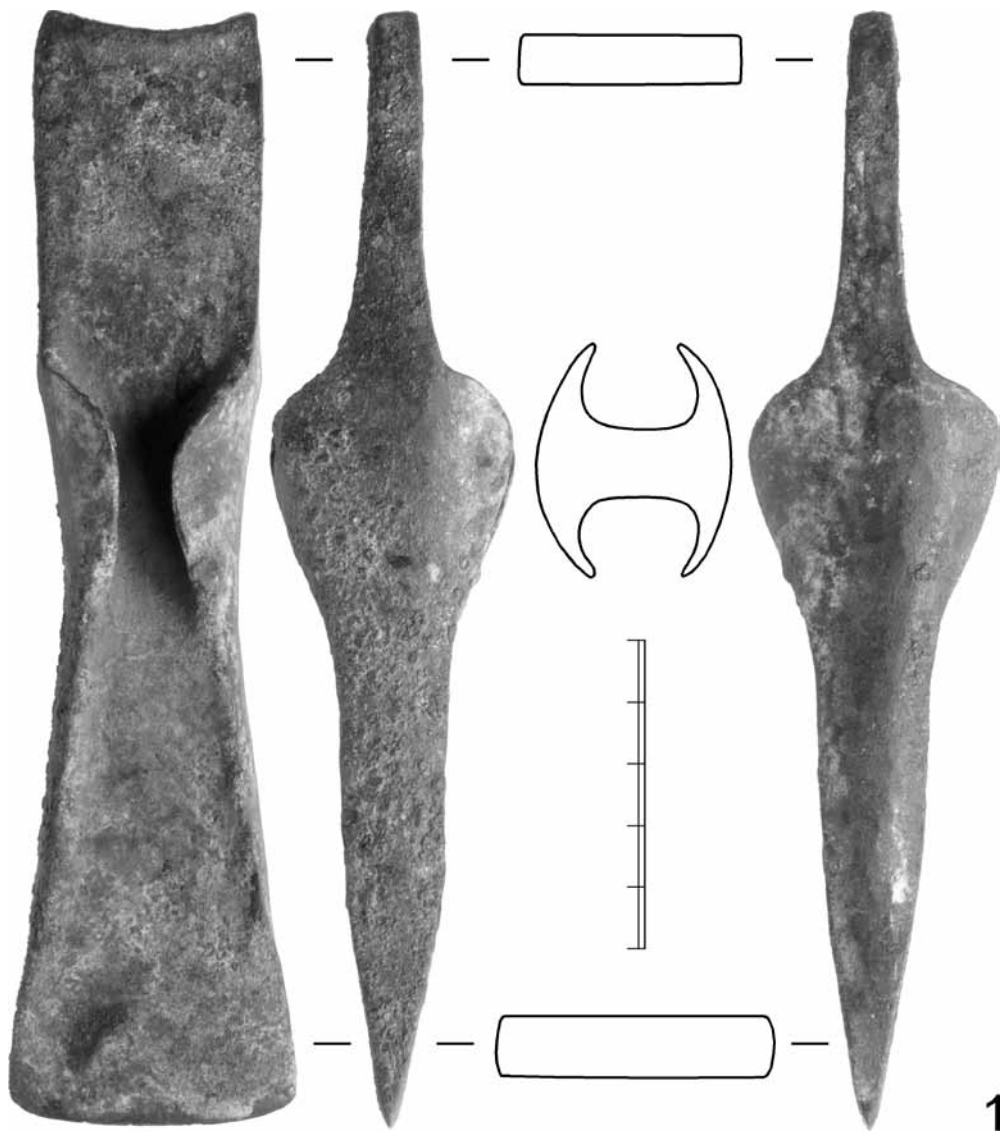
s přeloženými konci objevují ve stupních Ha A2 a Ha A2/B1 (cf. např. Kundratice, Porta Bohemica: *Kytlicová 2007*, 271-272, 292-293, Taf. 115:48, 120:8-12,18, 121:23,25,27) i během pozdní doby bronzové (cf. např. Lžovice 7, Třtěno: *Kytlicová 2007*, 282-283, 310-311, Taf. 141:C2-3, 195:19,26-30), kdy se můžeme setkat také s různě masivními a profilovanými uzavřenými kruhy (náramky?), někdy vytvářejícími garnitury do sebe přesně vložitelných exemplářů (cf. např. Žinkovy, Rokycansko, Tetín 2: *Kytlicová 2007*, 300, 310, 318, Taf. 138:B1-2, 138:C1-2, 141:B6). Na Moravě se náramky s překrývajícími se konci, zhotovené z tyčinek různých průřezů, objevují v depotech stupňů Ha A1 až Ha B1 (*Salaš 2005*, tab. 98:18-25, 214:175,177, 225:B1,4-5, 260:84, 261:90,94, 392:42) a širší datování mají i v oblastech západně od našich hranic (cf. např. *Richter 1970*, 76-86, Taf. 27-31).

Ze dvou nalezených bronzových jehlic má určitý datovací potenciál pouze jehlice s kyjovitou hlavicí, neboť jehlice s nepravidelně tvarovanou „hřebíkovitou hlavicí“ (*obr. 4:1*) je buď „polotovar“, či ještě spíše nepovedený odlitek, kterému se ani následnými kovotepeckými postupy nepodařilo vtisknout „eleganternější“ tvar. Nelze ani vyloučit nějaký začátečnický pokus, případně snahu méně zkušeného „řemeslníka“ napodobit náročnější techniku zručnějších kolegů.

Jehlice se zdobenou kyjovitou hlavicí (*obr. 4:2*) se objevují v rozmezí stupňů Br D – Ha B1 především na území širšího středního Podunají se západní hranicí výskytu v Horních Rakousích a Bavorsku (*Říhovský 1979*, 148-153, Taf. 46:1092-1112, 47:1113-1135,1137-1152, 87; *Salaš 2005*, 109, tab. 216:199, 291:13; *Kytlicová 2007*, 31). Těžiště jejich obliby zřejmě musíme hledat ve starším období popelnicových polí, tedy v průběhu stupně Ha A1, s možností přezívání do mladších horizontů (*Kubach 1977*, 311-312, Taf. 54:733-734, 131; *Novotná 1980*, 139-142, Taf. 41, 42:932-939, 66; *Říhovský 1983*, 32-36, Taf. 13-14, 15:339-345). V Čechách se tato forma jehlice s kyjovitou hlavicí objevila ve dvou depotech, přičemž jeden je řazen do stupně Ha A1 (Březovice) a druhý, pocházející z Velkých Žernosek, do stupně Ha A2 (*Kytlicová 2007*, 31-32, 254-255, 313, Taf. 118:A1, 180:A2). Srovnatelně chronologicky zařadit lze také kyjovité jehlice z knovízských sídlištních objektů (cf. např. Březno u Loun: *Pleinerová – Hrala 1988*, 132-135, 166, *obr. 34:9*, tab. XXIV:1; Kněžves u Prahy: *Smejtek v tisku*, tab. 335:6; 336:10; 337:1). Žárové knovízské hroby s těmito jehlicemi (Drevníky, Praha-Letná) jsou datovány do fází K III-IV a podobné časové postavení mají i hroby lužické kultury (IIa-b) s kyjovitými jehlicemi z východních Čech (*Kytlicová – Vokolek – Bouzek 1964*, 151, Abb. 3:19, 4:19).

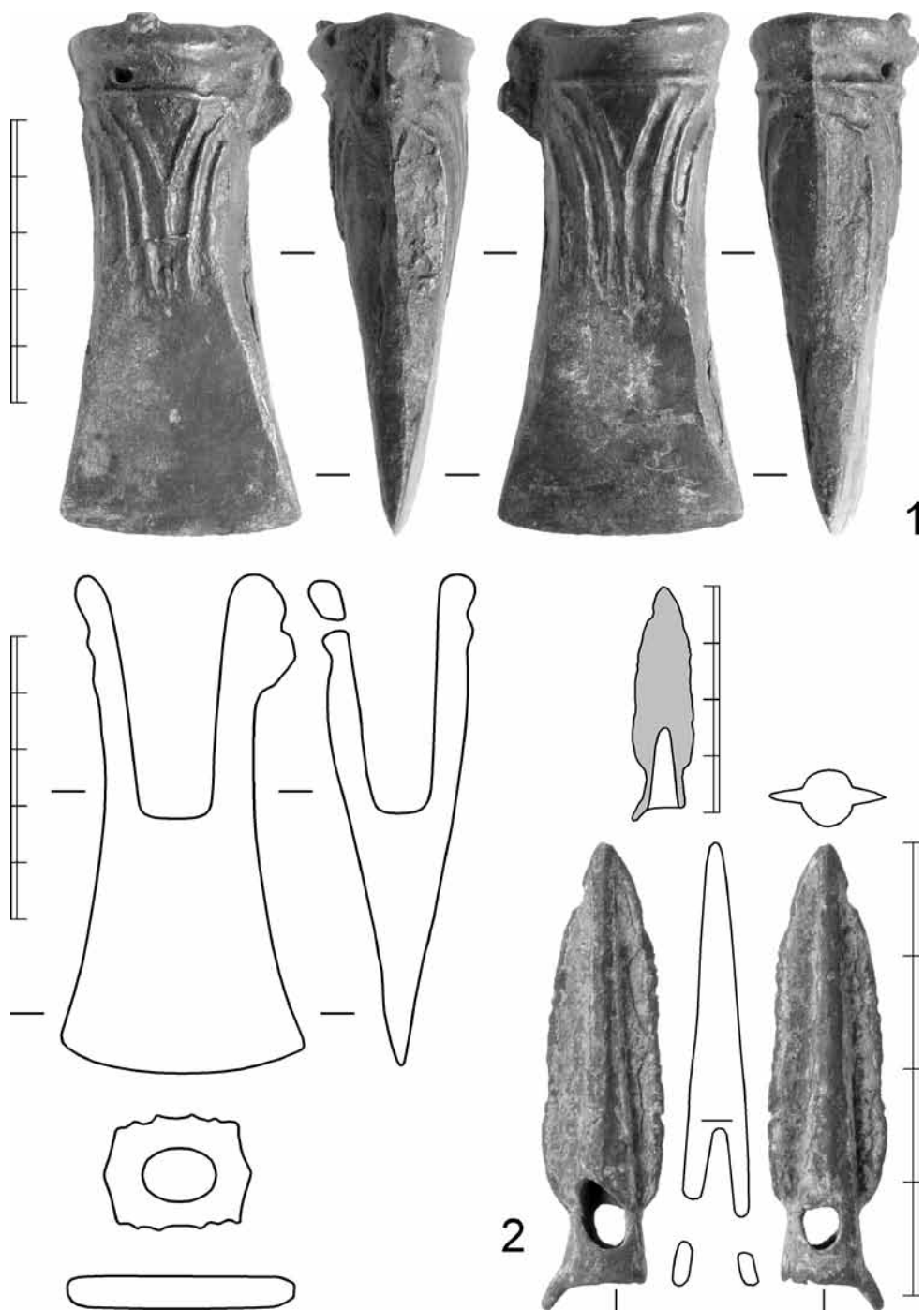
Bronzový srp s jazykovitým řapem a přímým vnitřním žebrem, napojujícím se na průběžné středové žebro (*obr. 4:4*), patří obecně ke středodunajské formě srpů, která je v českých depotech zlomků (horizont Lažany-Suchdol) zastoupena zhruba jen deseti procenty z celkového počtu srpů (*Kytlicová 2007*, 149). Podle typologie, založené v zásadě na charakteru, počtu a průběhu žebek, jej můžeme konkrétně přiřadit k typu Uioara 3, i když většina jeho zástupců má spíše širší a klenutější čepel bez náznaku prohnutí u hrotu (*Petrescu-Dîmbovița 1978*, 32-33, 53, Taf. 5; *Primas 1986*, 92-93, 100-102, Taf. 31:534-535; *Furmánek – Novotná 2006*, 85-86, Taf. 21:366). V klasifikaci *J. Říhovského* (1989, 55, 59-64, Taf. 14:226-228) náleží mezi srpy s řapem skupiny III (typ 1, varianta b), která má na Moravě těžiště svého výskytu ve starším až středním stupni popelnicových polí, tedy v období od Br D po Ha A2 (*Salaš 2005*, 52). Největšímu rozšíření těchto srpů v širší středodunajské oblasti během karpatských stupňů Uriu-Domănești a Kisapáti-Lengyeltóti, tedy zhruba v Br D a Ha A1 (*Brunn 1968*, 38, Abb. 1:14, 5:1-2), odpovídá i situace na českém území, kde se můžeme se zlomky srpů této provenience setkat v horizontu depotů Lažany-Suchdol (cf. např. Lažany 2, Staré Sedlo, Radětice, Rýdeč: *Kytlicová 2007*, 149-150, 275, 298, 302, 305, Taf. 22:C4, 27:61, 75:241, 92:202).

Bronzová sekera se středovými laloky z Pyšel (*obr. 2:1*) morfologicky vychází z nejrozšířenějšího typu těchto seker v knovízsko-milavečské kulturní oblasti, a sice seker s níže položenými laloky a lištovitě zesíleným týlem. Odkazuje na ně nejen téměř neznatelnými pozůstatky lištovitěho zesílení v horní části, ale především náznakem protažení laloků od středového zúžení hluboko dolů

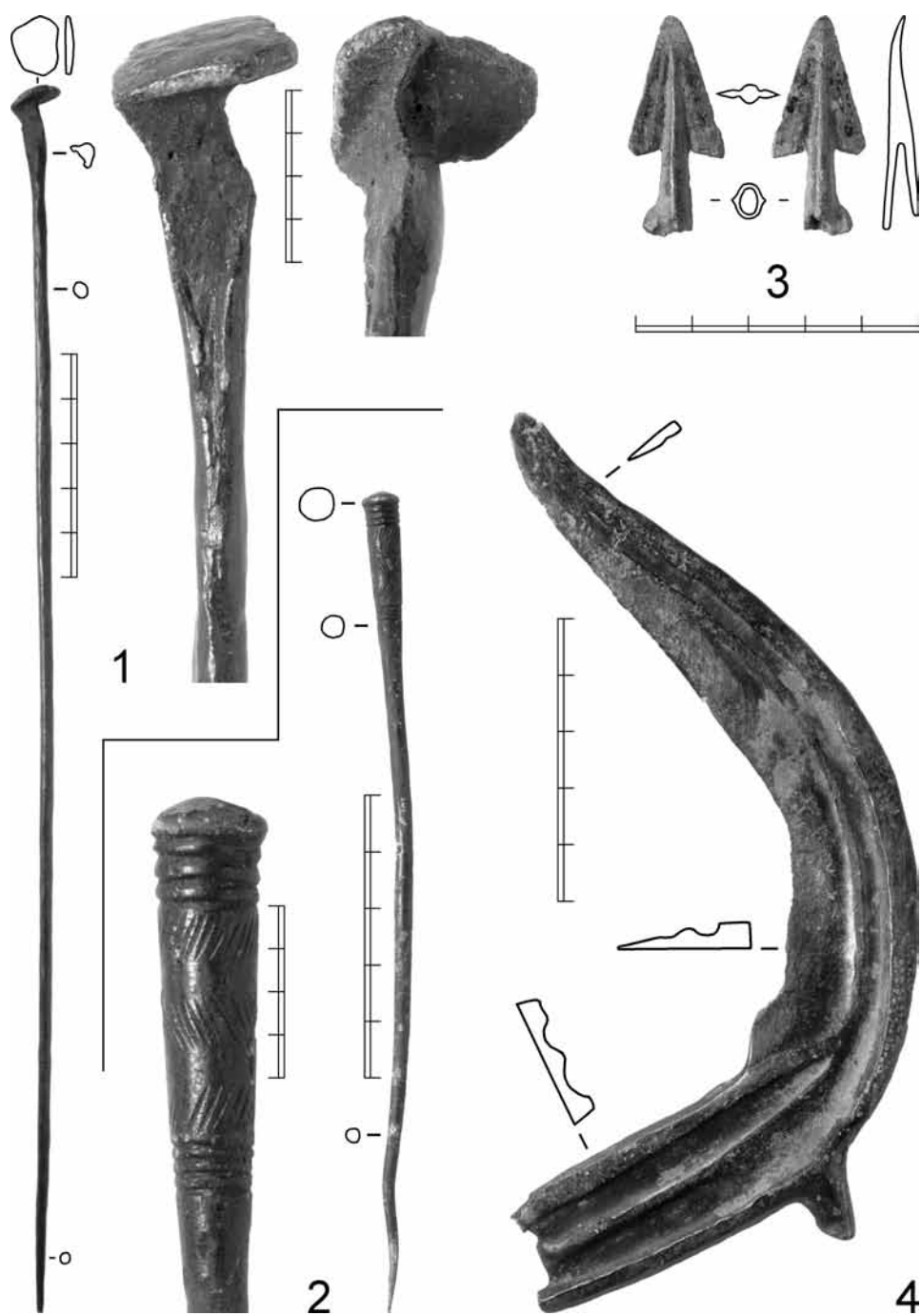
Obr. 2. Pyšely, okr. Benešov. 1 – bronzová sekera se středovými laloky. Měřítka u obr. 2-5 je 4-5 cm. Kresba M. Ernée, foto H. Toušková.

Abb. 2. Pyšely, Kr. Benešov. 1 – mittelständiges Lappenbeil. Maßstab auf Abb. 2-5 ist 4-5 cm. Zeichnung M. Ernée, Foto H. Toušková.

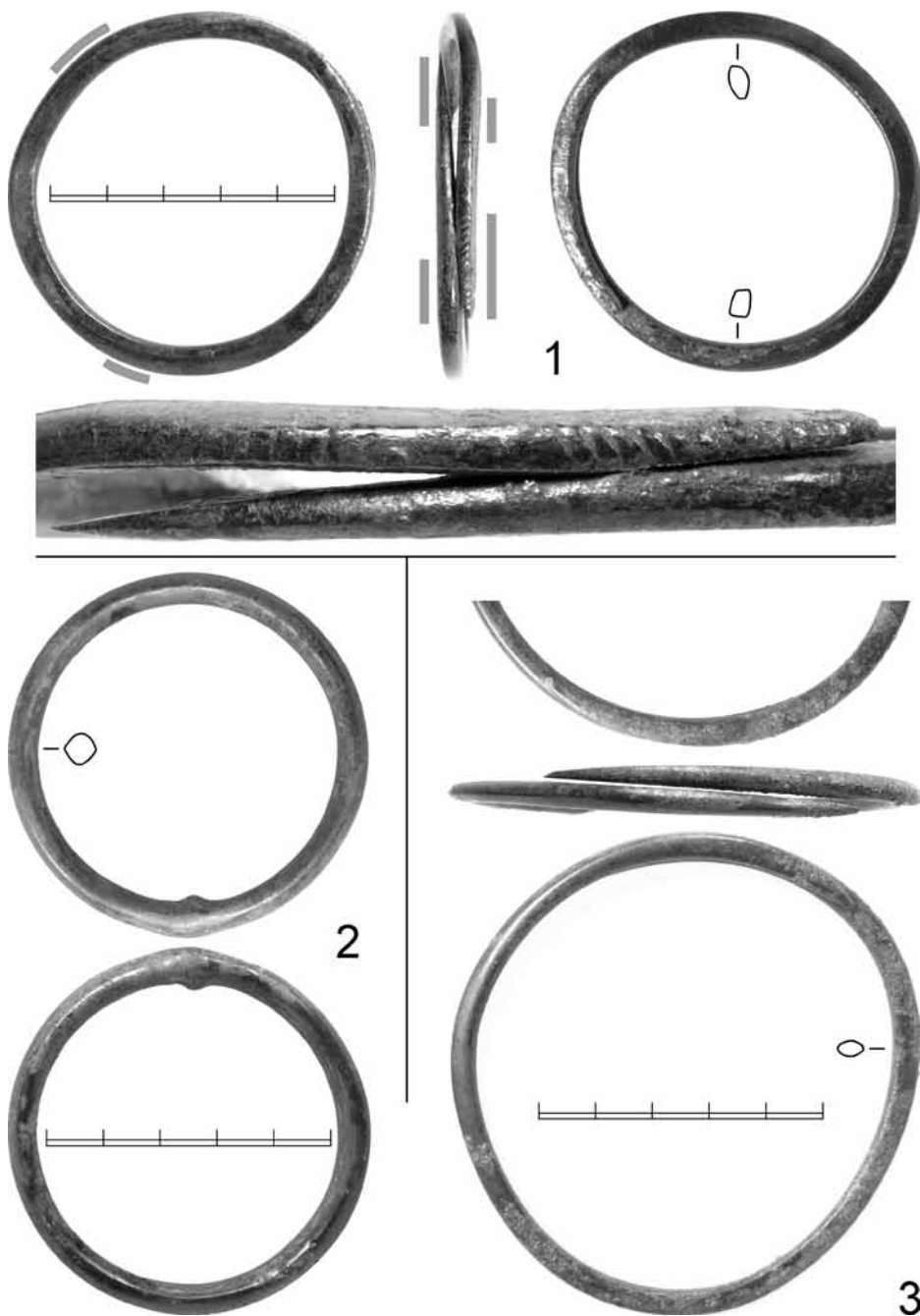

Obr. 3. Pyšely, okr. Benešov. 1 – bronzová sekera s tulejí. 2 – bronzový listovitý hrot šípu s výrazným středovým žebrem, tulejkou a zpětným háčkem. Kresba M. Ernée, foto H. Toušková.

Abb. 3. Pyšely, Kr. Benešov. 1 – Tüllenbeil. 2 – Pfeilspitze. Zeichnung M. Ernée, Foto H. Toušková.

Obr. 4. Pyšely, okr. Benešov. 1 – bronzová jehlice s „hřebíkovitou hlavicí“. 2 – bronzová jehlice s kyjovitou hlavicí. 3 – bronzový trojúhelníkový hrot šípu s tulejkou. 4 – bronzový srp. Kresba M. Ernée, foto H. Toušková.
 Abb. 4. Pyšely, Kr. Benešov. 1 – Nadel mit „Nagelkopf“. 2 – Keulenkopfnadel. 3 – Pfeilspitze. 4 – Sichel. Zeichnung M. Ernée, Foto H. Toušková.

Obr. 5. Pyšely, okr. Benešov. 1 – bronzový náramek s částečně se překrývajícími zúženými konci a rytou výzdobou. 2 – uzavřený bronzový náramek či kruh. 3 – bronzový náramek s částečně se překrývajícími zúženými konci. Kresba M. Ernée, foto H. Toušková.

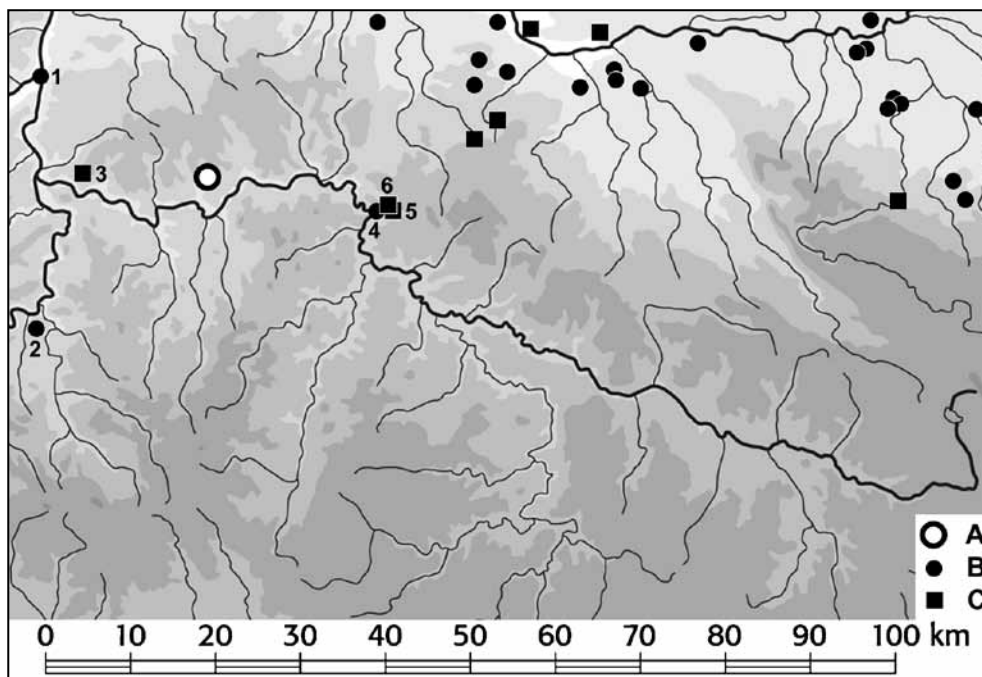
Abb. 5. Pyšely, Kr. Benešov. 1, 3 – Armringe mit den überlappten Enden. 2 – geschlossener Ring. Zeichnung M. Ernée, Foto H. Toušková.

k břitu. Čistě typologicky bychom ji mohli přiřadit k variantě Saběnice (detailně k těmto sekerám cf. *Blažek – Hansen 1997*), která představuje charakteristický tvar seker se středovými laloky, vyskytujících se v depotech zlomků horizontu Lažany-Suchdol (Br D – Ha A1), a to nejen v oblasti západočeské milavečské kultury, ale i na území knovízské kultury ve středních a severozápadních Čechách (*Kytlicová 2007*, 122-124, Taf. 78:B, 79-84, 85:A). V moravském materiálu se s těmito sekerami, řazenými zde do skupiny III (*Říhovský 1992*, 150-151, Taf. 29:450-452), setkáváme jen výjimečně, přičemž jediný náleзовě dobře fixovaný exemplář z depotu Drslavice 1 ukazuje na jejich tamní výskyt v prostředí stupně Br D (*Salaš 2005*, 34, tab. 108:B5). I v okolních oblastech můžeme převahu nálezů seker se středovými laloky obecně datovat do časného až staršího období popelnicových polí, tedy do průběhu stupňů Br D až Ha A1 či periody III severského třídění (cf. např. *Brunn 1968*, 145-146; *Novotná 1970*, 45-49, Taf. 15-17; *Kibbert 1984*, 44-47, Taf. 5:68; *Hansen 1994*, 158-177, Abb. 97; *Pászthy – Mayer 1998*, 104-108, Taf. 110).

Posledním analyzovaným artefaktem z Pyšle je sekera s tulejí (*obr. 3:1*), která ovšem ze shromážděného souboru bronzových předmětů zřetelně chronologicky vybočuje. Zatímco v depotech starších popelnicových polí v jihovýchodní Evropě jsou sekery s tulejí zcela běžné, směrem na západ představují poměrně výjimečný nález, což platí i pro českou kotlinu, ležící mimo jádro jejich vzniku a vývoje (*Hansen 1994*, 177-184, Abb. 87). Na rozdíl od Moravy (cf. *Salaš 2005*, 37-41) máme tedy z období depotů zlomků (Br D – Ha A1) v Čechách jen několik exemplářů a fragmentů seker s tulejí karpatsko-středodunajské provenience (cf. např. Lažany 2, Suchdol 2, Březovice, Chleby, Zahájí: *Kytlicová 2007*, 133, Taf. 22:B3, 52:C29, 72:154, 162:A5, 180:A6-8). Ty jsou navíc typově dosti odlišné od seker z Pyšle, která svým tvarem a charakteristickou výzdobou jednoznačně na českém území náleží až do závěru pozdní doby bronzové (Ha B3). Přímé analogie k ní lze najít v depotech horizontu Třtěno-Hostomice, resp. Lžovice-Slezské Předměstí, kdy se náleзовá situace ve sledované oblasti výrazně mění ve prospěch vyššího zastoupení seker s tulejí (cf. např. Tucheraz, Lžovice 1,6C,7: *Kytlicová 2007*, 137, 280-283, 311, Taf. 157:B7, 190:20, 192:C2-3, 197:A65). Podle třídění *J. Říhovského* (1992, 220-227, Taf. 58:839-843) patří do IX. skupiny seker s tulejí (2. typ), rozšířených na Moravě především v pokročilém a pozdním stupni popelnicových polí (Ha B2, Ha B3), i když nelze vyloučit ani jejich časnější výskyt (*Salaš 2005*, 42). Podobná situace je i na Slovensku, kde se s tímto typem seker s tulejí můžeme setkat od karpatského stupně Rohod-Szentes (cca Ha B1), či spíše jeho konce (*Novotná 1970*, 94-96, Taf. 41-42).

Z rozboru možného chronologického postavení bronzových artefaktů z období popelnicových polí, nalezených sice jednotlivě, ale v poměrně omezeném prostoru na katastru obce Pyšely, vyplývá několik zajímavých závěrů. Odhlédneme-li od předmětů, užívaných v téměř nezměněných tvarech v dlouhém časovém horizontu či typologicky zcela indiferentních, a tudíž pro bližší datování jen velmi obtížně využitelných, pak můžeme naše úvahy zúžit na pouhé čtyři artefakty – jehlici s kyjovitou hlavicí, srp s řapem, sekera se středovými laloky a sekera s tulejí. Společnou existenci v jednom nálezovém celku, nejspíše depotu, si lze představit u prvních třech artefaktů. Takovýto „hromadný nález“ bychom mohli s jistotou rezervou datovat do stupně Ha A1 (horizont Suchdol), kde celkem bezpečně leží prúník množin výskytu všech tří předmětů. Do stupně Br D by totiž bylo v Čechách dosti obtížné (byť ne zcela nemožné) zařadit jehlici s kyjovitou hlavicí a stejně tak by bylo značně problematické datovat sekera se středovými laloky varianty Saběnice až do Ha A2 (B1?), i když ani to nelze absolutně vyloučit. Při aplikaci „dlouhé chronologie“ by pak takovýto hypotetický depot bylo možné časově zařadit někde do intervalu Br D – Ha A2.

Pokud uvažujeme o depotu, či snad torzu nějakého většího depozita, pak by jeho součástí klidně mohly být i chronologicky vágní náramky, šipky či jehlice s nepravidelně roztepanou hlavicí. Odlišný časový horizont však představuje sekera s tulejí, která je výrazně mladší a pochází nejspíše až ze sklonku pozdní doby bronzové (Ha B3). Mohla být součástí druhého depotu, uloženého ve stejném prostoru, z něhož se nic jiného nedochovalo, ale také by k ní teoreticky mohly patřit některé

Obr. 6. Mapa Posázaví a části levobřežního Polabí s depoty z mladší a pozdní doby bronzové. A – Pyšely; B – mladší doba bronzová (Br D – Ha A2/B1); C – pozdní doba bronzová (Ha B2-3). 1 – Praha-Zbraslav; 2 – Nalžovice; 3 – Jílové u Prahy (nejistá lokalita); 4–6 – Rataje nad Sázavou. Pramen: *Kytlicová 2007*.

Abb. 6. Das Sázava-Gebiet und Teile des Elbegebietes mit urnenfelderzeitlichen Hortfunden. A – Pyšely; B – jüngere Bronzezeit (Br D – Ha A2/B1); C – späte Bronzezeit (Ha B2-3). 1 – Praha-Zbraslav; 2 – Nalžovice; 3 – Jílové bei Praha (unsichere Fundstelle); 4–6 – Rataje nad Sázavou. Nach *Kytlicová 2007*.

nalezené chronologicky nespécifické předměty, jako např. hroty šípů, litý kruh či náramky. Uvažovat lze samozřejmě také o záměrném deponování (obětování) jednoho předmětu (tzv. „Einstückdepot“ německé literatury), nebo o nástroji skutečně nechtěně ztraceném, např. při těžbě dřeva. K těmto případům v pravěku docházelo zejména na okrajích sídelní oikumeny, což je v podstatě i náš případ (cf. *Bouzek 2010*), ale v souvislosti s konkrétní nálezovou situací v Pyšelích se čistě náhodná ztráta ve stejném areálu, kde byly nalezeny starší bronzové předměty, nezdá příliš pravděpodobná. Důvodem je především onen minimálně jeden hypotetický starší depot, který by mohl naznačovat existenci nějakého posvátného okrsku s delší duchovní tradicí, kde docházelo k opakovanému deponování, byť třeba v některých případech jen jednotlivých kusů bronzové industrie.

V předchozích úvahách pracujeme s výchozí hypotézou, že nalezené bronzové předměty z Pyšel jsou primárně důsledkem záměrného deponování (nejspíše votivně motivovaného, tedy ireverzibilního), a to bez ohledu na to, kolik dobových vícečetných či jednotlivých deposit ve skutečnosti představují. Vycházíme při tom z „depotového charakteru“ části zastoupených předmětů, zejména seker a srpů, které se v tehdejších hrobových inventářích prakticky vůbec nevyskytují. Jehlice či hroty šípů by sice součástí bohatší pohřební výbavy mohly teoreticky být (ostatně najdeme je i v sídlištních objektech), ale v hromadných nálezech se vyskytují také, podobně jako tyčinkovité náramky nebo lité uzavřené kruhy. Z těchto důvodů neuvažujeme o tom, že by shromážděné předměty mohly pocházet z rozoraných plochých žárových hrobů (případně mohyl?) či dokonce ze sídlištního kontextu.

V Posázaví se nejedná o zcela izolovaný nález bronzových předmětů, i když se pohybujeme mimo klasickou sídelní oblast, k níž patří i blízké Polabí s velkou koncentrací depotů z mladší a pozdní doby bronzové (obr. 6). Z nedalekých Ratají nad Sázavou (obr. 6:4-6) jsou evidovány hned tři depoty, přičemž nejstarší pochází z horizontu Suchdol/Středokluky (Ha A1-2) a dochovaly se z něj části dvou srpů. Druhý depot (1846), z něhož se zachránila jen sekera s tulejí, lze datovat do pozdně bronzového horizontu Třtěno-Hostomice (Ha B3), podobně jako známý třetí hromadný nález s památkami kimmerijského charakteru, objevený v roce 1944 (Kytlicová 2007, 299, Taf. 99:B, 153:D, 154-155:A). Patrně v Jílovém u Prahy, ležícím po proudu Sázavy západně od Pyšel (obr. 6:3), byl v minulosti nalezen další pozdně bronzový depot, složený ze tří srpů (Kytlicová 2007, 268, Taf. 15:B). Dva pravděpodobné depoty rovněž starého data nálezů, zařaditelné do stupně Ha B1, pak pocházejí z přilehlé pravobřežní části Povltaví (Nalžovice: sekera s týlními laloky, masivní náramek /obr. 6:2/; Praha-Zbraslav: 3 hroty oštěpu, 2 nože, dláto s tulejí /obr. 6:1/ – Kytlicová 2007, 284, 317, Taf. 129:C, 133:A).

Doposud poměrně řídké doklady osídlení Posázaví v období popelnicových polí nyní doplnil J. Bouzek (2010) publikací dvou zlomků starší štitarské keramiky ze sídlištního objektu u Netvořic, které byly původně ve sbírce Muzea Podblanicka na zámku Jemniště, ale dnes jsou zřejmě nezvěstné. Ze stejného fondu pochází i současně zveřejněná sekera s týlními laloky (nejspíše Ha B1), nalezená snad někde v západní části okresu Benešov či v oblasti jižně od dolního Posázaví.

Ze shromážděných poznatků je zřejmé, že i okrajovým sídelním územím (k problematice nejnověji cf. Chvojka 2009, 33-35), k nimž posázavský region v pravěku nepochybně náležel, bude nezbytné do budoucna věnovat patřičnou pozornost, neboť k poměrně překvapivým nálezům může evidentně docházet i v místech, kde bychom to příliš neočekávali.

Literatura

- Blažek, J. – Hansen, S. 1997: Die Hortfunde von Saběnice in Nordwest-Böhmen. Nordböhmisches Bronzefunde 3. Most.
- Bouzek, J. 2010: Dva neznámé nálezy knovízské kultury z Benešovska, Archeologie ve středních Čechách 14, 259-262.
- Brunn, W. A. v. 1968: Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit. Berlin.
- Furmánek, V. – Novotná, M. 2006: Die Sichel in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XVIII/6. Stuttgart.
- Hansen, S. 1994: Studien zu den Metalldeponierungen während der älteren Urnenfelderzeit zwischen Rhônetal und Karpatenbecken. Bonn.
- Chvojka, O. 2009: Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 6. Brno.
- Kibbert, K. 1984: Die Äxte und Beile im mittleren Westdeutschland II. Prähistorische Bronzefunde IX/13. München.
- Kubach, W. 1977: Die Nadeln in Hessen und Rheinhessen. Prähistorische Bronzefunde XIII/3. München.
- Kytlicová, O. 2007: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde XX/12. Stuttgart.
- Kytlicová, O. – Vokolek, V. – Bouzek, J. 1964: Zur urnenfelderzeitlichen Chronologie Böhmens, Práce Muzea v Hradci Králové 7, Serie B, 143-180.
- Nechvátal, B. 1966: Pyšely, okr. Praha-východ, Bulletin záchranného oddělení 3/1965, 31.
- Novotná, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde IX/3. München.
- 1980: Die Nadeln in der Slowakei. Prähistorische Bronzefunde XIII/6. München.
- Pászthory, K. – Mayer, E. F. 1998: Die Äxte und Beile in Bayern. Prähistorische Bronzefunde IX/20. Stuttgart.
- Petrescu-Dîmbovița, M. 1978: Die Sichel in Rumänien mit Corpus der jung- und spätbronzezeitlichen Horte Rumäniens. Prähistorische Bronzefunde XVIII/1. München.
- Pleinerová, I. – Hrala, J. 1988: Březno. Osada lidu knovízské kultury v severozápadních Čechách. Ústí nad Labem.
- Primas, M. 1986: Die Sichel in Mitteleuropa I (Österreich, Schweiz, Süddeutschland). Prähistorische Bronzefunde XVIII/2. München.

- Richter, I. 1970: Der Arm- und Beinschmuck der Bronze- und Urnenfelderzeit in Hessen und Rhein Hessen. Prähistorische Bronzefunde X/1. München.
- Říhový, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet (von der mittleren Bronze- bis zur älteren Eisenzeit). Prähistorische Bronzefunde XIII/5. München.
- 1983: Die Nadeln in Westungarn I. Prähistorische Bronzefunde XIII/10. München.
 - 1989: Die Sichel in Mähren. Prähistorische Bronzefunde XVIII/3. München.
 - 1992: Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren. Prähistorische Bronzefunde IX/17. Stuttgart.
 - 1996: Die Lanzen- und Pfeilspitzen in Mähren. Prähistorische Bronzefunde V/2. Stuttgart.
- Salaš, M. 2005: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Brno.
- Smejtek, L. v tisku: Osídlení z doby bronzové v Kněževsi u Prahy. Praha.
- Srnská, Z. 1997: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 1993–1995, 261.
- 2009a: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 2006, 171–172, č. 644.
 - 2009b: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 2006, 172, č. 645.
 - 2009c: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 2006, 172, č. 646.
 - 2009d: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 2006, 172, č. 647.
 - 2009e: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 2006, 172, č. 648.
- Vařeka, P. 1995: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 1990–1992, 303.
- 1998: Pyšely, okr. Praha-východ, Výzkumy v Čechách 1996–1997, 195.
- Vitanovský, M. 2006: Pyšelská heraldika. Regulus. Praha.

Michal Ernée – Lubor Smejtek: Depotfund der jüngeren Bronzezeit (?) aus Pyšely, Kr. Benešov (Mittelböhmen).

Am Ende der 1990er Jahre wurde bei Pyšely, in der Flur „V Sedlišťích“ (Abb. 1a), während der Kanalbauarbeiten eine Anhäufung von Bronzegegenständen unterschiedlichen Alters entdeckt und gerettet. Außer neuzeitlichen Artefakten kamen dort auch zehn Gegenstände zutage, die eindeutig in die Urnenfelderzeit gehören (Abb. 1b:A, 6:A).

Die Fundstelle liegt an einem sanft abfallenden, gegen Nordnordwest orientierten Hang in einer Höhe von 360 m ü. NN im Quellbereich eines heute unauffälligen Baches, von der Sázava etwa 2,7 km entfernt. Im Katastergebiet der Gemeinde wurden neben früh- und hochmittelalterlichen Funden (Abb. 1b:C) an einigen Stellen auch neolithische Aktivitäten registriert, belegt durch Einzelfunde und größere Komplexe von Steinartefakten (Abb. 1b:D-E).

Einige der Bronzegegenstände sind näher zu datieren: mittelständiges Lappenbeil – Abb. 2, Tüllenbeil – Abb. 3:1, Keulenkopfnadel – Abb. 4:2, Zungensichel – Abb. 4:4. Andere können nur sehr ungenau einem längeren Zeitraum zugewiesen werden: Pfeilspitzen – Abb. 3:2, 4:3, Nadel mit „Nagelkopf“ – Abb. 4:1, Armringe mit überlappten Enden – Abb. 5:1,3, geschlossener Ring – Abb. 5:2. Drei der vier chronologisch empfindlichen Artefakte gehören der Stufe Ha A1 (Depotfundhorizont Suchdol) an, weiter gefasst liegen sie zwischen Bz D – Ha A2. Eindeutig jünger ist jedoch das Tüllenbeil, das wahrscheinlich erst aus der Stufe Ha B3 stammt (Depotfundhorizont Trtěno-Hostomice). Die chronologisch durchlaufenden Artefakte können sowohl Bestandteil des älteren hypothetischen Hortfundes als auch des jüngeren sein. Es ist auch nicht ausgeschlossen, dass außer dem Tüllenbeil alle andere Gegenstände einen Hortfund (bzw. seinen geretteten Teil) repräsentieren und das jüngere Beil als „Einstückdepot“ anzusehen ist. Diese Interpretation würde im weiteren Umfeld des Fundortes die Existenz eines heiligen Platzes voraussetzen, wo über eine längere Zeit hinweg sowohl größere Komplexe als auch einzelne Bronzegegenstände deponiert wurden. Aufgrund des Charakters der gefundenen Artefakte ist auszuschließen, dass es sich um Grab- oder sogar Siedlungsfunde handelt.

Die analysierten Gegenstände stammen aus dem Sázava-Gebiet, das in der Urnenfelderzeit am Rand einer Siedlungszone lag. Trotzdem sind von dort einige Metallhorte bekannt (Rataje nad Sázavou – Abb. 6:4-6, Jilové u Prahy – Abb. 6:3), ebenso auch Hinweise auf Siedlungsaktivitäten (späturnenfelderzeitliche Grube von Netvořice). Aus diesen Gründen ist es wichtig, auch diesem relativ dünn besiedelten Gebiet Aufmerksamkeit zu schenken.

Deutsch von O. Chvojka